

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Преплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ПЕСНИЦИ И ГЛУМЦИ.

I.

Мишљење, да је добар глумац уједно и уметник, тако се укоренило, да му се дан данас нико не усуђује јавно опрети. У опште се мисли, да се глумац, као уметник, разликује од живописца само тим, што му боја, а од кипара само тим, што му није камен уметничко градиво, него његова особа, његово тело. С тога ме је право чудо снашло, кад сам пре неки дан читао у неком великом немачком листу саставак о драмској уметности, у ком се глумцу просто одриче наслов уметника.

Тај чланак, писан духом, а без страсти, побудио ме на размисљање, које ме, до душе, није довело до уверења, да духовити бечки критичар има право, али ме је ипак уверило, да ми немамо право, ми, који на зло употребљујемо велику реч „уметност“, не знајући доиста, да то чинимо често на штету самој хваљеној уметности. Довело ме до уверења — не да глумац није уметник, него да има глумаца много, а уметника мало.

У нас прецењује се глумац на рачун песников. Песник, увек уметник, има на позорници тек друго место, а уметничком славом слави се обично у првом реду глумац. Мало који песник новијега времена може да доживи ту славу, коју постигну велики глумци, којима је песник дао сваку реч, која их је прославила, којима је песник прописао, шта имају чинити на позорници, кад им ваља доћи и отићи, када стати и сести.

За то, ако се и не слажемо с назором поштованог критичара, да глумац не може бити уметник, мислимо, да не ће бити с горега, ако се осврнемо на прилике, које би помогле нашој драмској уметности да процвета. Јер држимо, да је најтежа запрека томе, што драмски песник

у нас не налази саразмерне потпоре, награде и подстицања за своју уметност.

Кад год се говори о драмској уметности, добро је погледати на Француску, где су позоришне прилике збиља најсавршеније уређене. У Француској су позоришни песници главни носиоци интереса, што га народ има према позоришту као огњишту уметности; и док имена песника живе у устима народа до века, глумац ужива поштовање и према заслуги велики углед, али свагда иза песника, на другом месту. С тога у Француској ваљан глумац, желећи довинут се до неумрле славе, постаје песником, а глумац и песник заједно далеко је славнији од самога песника. Томе има тако лепих и по себи занимљивих примера у повесници француске драмске уметности, да не можемо пропустити, а да не споменемо барем један, и то најеклатантнији, пример.

17. фебруара, као на дан смрти великога уметника Молијера, слави се сваке године у „Théâtre français“ позоришна светковина, која те дира у срце. Прво позориште француско светкује успомену свога утемељитеља његовим делом, које је Молијер мало пре смрти доготовио, у ком је главну улогу уметнички приказао и у ком је пуним драмским ефектом изговорио последње речи уметника, који се растаје од света. То дело, као што је познато, јесте „Силом болесник.“ Пишући Молијер ову шаљиву игру, беше и сам тешко, али не „силом“ болан. Силян напор песника, управитеља, редитеља и глумца са свим је свладао његову и онако већ ослабелу природу. „Силом болесником“ чини се да је хтео своје болове затомити или их барем ублажити, излажући их порузи света, јер он, коме

је и самом требало толико лечничке помоћи, руга се лечничкој вештини, и пише најразуданију сатиру лечничко знање и приказује силом болесника, премда беше прави болесник.

„Арган“, јунак молијерове лакрдије, живи у својој бољетици. С њом леже и устаје, око ње се бави дању и ноћу и њу управо љуби; јер да је не љуби, лако би му било одрећи је се, по што је њу само себи уобразио. Овај смешни јунак не ради и не мисли друго, но како, тобоже, да ублажи своје уображене патње. Непрестана употреба тако званих „кућних средстава“, саветовање с ученим лечницима и лекарима, то му је сав посао. Ово је најсмешнија позоришна фигура, што се само даје замислити; по њему шаллива игра постаје правом лакрдијом. Молијер је све могуће себи дозволио, желећи постићи комичан утисак. Но то је сасвим наравно, да у драми, у којој јунак непрестано мисли и ради око бољетице свога тела, мора бити говора нешто и о сталним средствима и стројевима, који помичу или заустављају пробаву; — а „*naturalia non sunt turpia*“, мишљаше ваљда Молијер. Према томе спадао би молијеров „Силом болесник“ у „низоземску школу“. Инак уз ове раскалашне црте има „Силом болесник“ и таквих комичних поједности, које су од финијег градива, шта више главни мотив и сатирично решење комедије (болесник буде наиме тим излечен, што га његови дају произвести за доктора медицине) без сумње показује виши правац, који се диже изнад обичне лакрдије.

Али онај, који познаје живот и рад песника и глумца Молијера, видеће у „Силом болеснику“ још много више: не само да ће му одрећи значај просте лакрдије, него ће у њему опазити и становиту трагичност. Ко може замислити све прилике, у којима је „Силом болесник“ настао, све прилике, у којима је приказиван и како је приказан, и ко га је први приказивао, — тога ће управо растужити ова разудана веселост. Онај ће се „Силом болеснику“ престати смејати, који се несрећом при представи сети, да је ту комедију писао прави болесник на час пре смрти своје, да је умирући први пут одиграо улогу силом болесника.

Дана 17. фебруара 1673. беше „Силом болесник“ тек трећи пут приказан. Већ пре подне тога дана позли песнику и глумцу „Силом болесника“, тако, да су га његови пријатељи молили, да то вече одустане од глумљења. Молијер их не послуша, јер није хтео — како извешћује његов први животописац — сиромашним члановима позоришта ускратити обећану им дневницу. Скупио је све слабе силе у једну и глумио — бог га знао, с каквим осећајем и којом бољом — храбро, до свршетка. Ту у последњем призору, у ком Арган набавља докторски шешир, силе му малаксале, грозна игра свршила се. При последњем „*jugio!*“ (присижем) ухвати га грч, те се присиљеним смешењем трудио, да сакрије смртно трзање својих удова. На треће питање није више могао присећи. . . .

(Наставиће се.)

И И С Т И Ј А И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Сан и јава“. Историјска драма у 3 чина, од дра Милана Јовановића, приказана 13. јануара 1882.)

Види се, да овој трагедији вали свршетак, II. део. Трагедија се мора свршити са катастрофом, а ова се свршује са заплетом, обртом, перипетијом. Ја не знам за што се меродавне личности устежу, да изнесу и II. део на позорницу. Ја се сећам, да је тај део даван само један пут, и то још године 1874., кад је и први пут приказан, и онда смо имали никад. Сад заостаје нама само фрагментаран утисак, и сви, који не знају за други део, излазе из позоришта као велики знак

питања, јер осећају да радња није довршена. — Још имам нешто да приметим, што се те драме тиче, а то је сам наслов. У трагедији треба свагда да је наслов конкретан, пошто се и сама трагедија са врло конкретним стварима бави, никако пак апстрактан, као што је у овој. Шта је то сан и јава? То може значити свашта, а не мора баш то значити, што хоће да значи. Тој би трагедији доликвао н. пр. наслов: „Гроф Кенигмарк“. Такав је наслов дао и Павле Хајзе својој трагедији, која се бави баш тим истим предметом, којим се бави и „Сан и јава“. А такав је наслов нагвестио био и Ф. Шилер, који је такође тај предмет хтео да обрати, али га је смрт изненадила, те нам је оста-

вио само костур и неке белешке и упутства о тој трагедији.

Наша трагедија, „Сан и јава“ биће позната публици српској. Штампана је и у „Летопису“, књига 118., год. 1875. О лепоти њеној не ћу много диванити, доста је кад се каже, да би се и Павле Хајзе могао дичити овом трагедијом; његова је лоша и није се одржала на позорници. Много доприноси, наравно, и приказ глумаца. Ја сам гледао за време ове, садашње сезоне, врло одушевљено играње наших глумаца, а глуме по себи нису вредиле ништа. Оне су више писане за глумце, него за остали свет, јер се у њима може глумац јако истаћи. Да је тако, видило се и при глуми „Der Anwalt“, коју је писао садашњи први немачки глумац г. А. Сонентал; он је улогу, коју је за себе писао, одиграо мајсторски, али је глума пала. У опште морам рећи, да је овогодишњи репертоар већином врло слаб, добрих новости скоро никаквих, а што се испод прашина извадило, не вреди ни оне воде, којом се прашина са прстију опрала. Да видимо те глуме: „Лаворика и просијачки штап“, „Језуита и његов питомац“, „Путници“, „Човек без предрасуде“, „Звонар богородичине цркве“, „Бертрам морнар“, „Две сиротице“, „Париска сиротиња“, „Окаљано поштеће“ — а те би се све ђутуре могле бацити до врага, и на њихово место изнети једном глуме, које имају смисла. Та кад се већ учи, нек се учи што честито, а не онако тек само — „срцепарајуће“.

Кад ће већ једаред доћи куга на те глупаве глуме, па да их збрише са лица земље и нас од њих ослободи!... Та битност позоришта не лежи само у представљању, већ ту треба гледати и на оно, што се представља. Школе мора бити, али треба и да дође време, кад се полагају испити.

О самој представи „Сна и јаве“ имам само похвално да се изравим; шта више, за гдекоје представљаче морам рећи, да су ме баш изненадили. У првом је реду г. Д. Ружић. Он је уметник у пуном смислу речи; његов „Кенигсмарк“ је сјајни доказ томе. „Софију“ приказала је гђица Ленка Хаџићева; она ме је изненадила. Ја сам до сад научен, да видим од ње само стереотипне облике, да је чујем говорити гласом једним истим и то у високом, танком изразу, који се скоро свагда приближује неком плачном ниансирању; али тог вечера није било ништа од обичне Ленке. Као да ју је величанственост те улоге извукла из досадашњег колосека, тако је је поентирала скоро сваки тренутак. Улогу „Софије“ може гђица Л. Хаџићева на сваки начин међу своје најбоље рачунати. А то није само моје мњење Херцега Виљелма приказао је г. Р. Поповић; ја држим, да ће га по други пут боље приказати; био ми је као нешто скучен, као под неким притиском. Улоге је та важна и тешка, њој се мора глумац са свим приљубити, мора се у њу уживити, ако је рад да створи из ње нешто ваљано. Херцегинју Елеонору приказала је гђа Д. Ружићка врло лепо и нежно; оно свето, узвишено магеринско осећање извела је заиста природно и одано. Густ г. А. Лукића заслужује наше признање, тако исто и Јурго г. П. Добриновића. Остале су улоге мање, али су приказане са свим коректно. Публика је овог пута — *mirabile*

auditu — одала достојну пошту глумцима, јер су је заиста заслужили. Та ће представа бити сјајна тачка у историји нашег народног позоришта М. С—ћ.

П О З О Р И Ш Т Е.

* („Костим-бал“ у корист набавке одела за „Перу Сегединца“.) Познато је, да је „Матица српска“ на прошлој годишњој скупштини досудила награду од 500 фор. из фонда накиног трагедији Лазе Костића „Пера Сегединац“. Да би се тај извршни позоришни комад могао приказати на нашој позорници, договорили се неколико родољуба овдашњих, те приредише „костим-бал“, од кога ће се чист приход употребити за набавку гардеробе за тај историјски комад. Догађај, што га је песник у драми обрадио, збио се у некадашњој поморшкој крајини године 1735., те с тога је за представу нужно и одело из онога доба, а нарочито неколико официрских и катанских одела из тадашње српске милиције. Рачуна се, да ће то одело стати око хиљаду форината. Да се управи позоришној у неколико олакша набавка тога одела, радило се живо на томе, да се држи не само забава на ту цел, него да поједини родољуби и сами зготове по које одело за тај комад, да га употребе на забави, па да га онда поклоне позоришту. С радошћу можемо констатовити, да се у приличној мери постигло и једно и друго. На игранци, истина, није било толико публике, колико се могло желити, али је ипак пало прилично прихода. Од проданих улазница пало је 257 фор., а од добровољних прилога 81 фор., свега 338 форината. Кад се од те своте одбије трошак, то остаје 190 фор. чиста прихода. Осим тога друга је взната корист то, што је позориште добило на поклон пет красних и скупоцених костима, на име: четири одела за народне капетане некадашње поморшке крајине, све богато сребром извезено и искићено, и једно свилено архијерејско за митрополита (Вићентија). Свако капетанско одело с појасем, опасачем и калпаком вреди преко 80 фор., а митрополитско преко 100 фор. Поменути 4 капетанска одела поклонили су ови родољуби: А. Хаџић, Јован Грчић, Коста Рајић и Никола Петровић из Ст. Павове, а архијерејско Никола Димитријевић. Сви ти костими веома су се допали на игранци, а публика се дивила њиховом сјају и красоти. Осим тога могло се на игранци видети још неколико лепих, укуских и богатих костима (одела), особито женских. Било је ту свакојаког шаровитог руха, а одела: српског, јуначког и грађанског, малоруског, турског, немачког, француског, черкеског и т. д. И наши чланови позоришне дружине били су костимирани у разноврсним облицима. Било је и гостију из околице, као из: Сентомаша, Титела, Ст. Павова, Ст. Футога, Жабља и т. д. Игранка је текла бујно и весело, тако, да је сваки с ње задовољан отишао кући.

Ради набавке осталог костима, што је нужно за приказивање „Пера Сегединца“, купе се још добровољни прилози, те се тако надамо, да ћемо на скоро угледати „Перу Сегединца“ у светлој новој одори на српској позорници.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

37. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 27.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 19. ЈАНУАРА 1882.

С НОВОМ ПОДЕЛОМ УЛОГА ПРВИ ПУТ:

ПУКОВНИК ОД ОСАМНАЕСТ ГОДИНА.

ШАЉИВА ИГРА У 1 ЧИНУ, ОД МЕЛВИЉА, С НЕМАЧКОТ ПРЕВЕО Л. ТЕЛЕЧКИ.

О С О Б Е:

Јулије, маркез плем. Креки		М. Рајковићка.
Лефосе, мајор		Лукић.
Хенрик плем. Блансеј, потпоручик	} у регименти	Димитријевић.
Октавије плем Блансеј, потпоручик		Банковић.
Жоли Кер, сержан	} Божолоа	Динић.
Брен Д' Амур, капрал		Станојевић.
Флошар, учитељ маркеза Јулија		Ружић.
Ернестина, кћи мајорева		Б. Хаџићева.

Официри и војници из регименте Божолоа. Слуге маркезове. — Збива се у Лиљу год. 1760.

ПРЕ ТОГА:

Д О К Т О Р П Р О Б И Н И.

ШАЉИВА ИГРА У 1. ЧИНУ, НАПИСАО ПРЕМАРЕЈ, ЗА СРПСКУ ПОЗОРНИЦУ ПРЕРАДИО Ј. ЂОРЂЕВИЋ.

О С О Б Е:

Герик	Ружић.
Цексон, фабричар	Лукић.
Мара, његова кћи	Л. Хаџићева.
Артур, адвокат, њен заручник	Банковић.
Едита, њена собарица	Ј. Поповићева.
Слуга	Рашић.

У среду 20. јануара: „ЦИГАНИН“. Позоришна игра у 3 чина, с певањем и играњем, написао Е. Сиглигети, посрбио Ј. М. Шимић, за срп. позорницу удесио А. Хаџић, музика од А. Милчинског.

Болује: БОСИЉКА ХАЏИЋЕВА.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 И ПО САХАТА.